

nik Morza, Odznaką Tysiąclecia, Medalem Stolema, odznaką Zasłużonym Ziemi Gdańskiej, medalem honorowym Za zasługi w rozwoju Elbląga, Medalem 800-lecia Pucka, odznaką honorową Za zasługi dla województwa słupskiego, medalem Za zasługi dla Gdyni. Dwukrotnie otrzymał nagrodę nauk. Ministra Szkolnictwa Wyższego. Za prace nauk. z zakresu dziejów Elbląga był także dwukrotnie nagradzany: w 1961 — nagrodą miasta Elbląga i w 1897 — nagrodą woj. elbląskiego. Zm. 27 V 1993 w Gdyni i został pochowany na Cmentarzu Witomińskim.

Kto jest kim w Polsce 1984. Informator biograficzny, red. L. Becela i in., W. 1984 s. 325; — **Borzyszkowski J.**, Od komitetu redakcyjnego, w: Pomorze w dziejach Polski, Pom. Gd. nr 19 Gd. 1991 s. 5–8; — Akta osobowe, Dział Osobowy Uniw. Gd.

Andrzej Groth

GIESE (Gyse) **Jerzy** (1497–1562), kupiec i burgrabia gd. Pochodził z rodziny kupieckiej osiadłej w Gd. w I. dwudziestych XV w. Ur. się 2 IV z ojca Albrechta i matki Elżbiety z d. Langenbeck (Langerbeck). Pochodził z trzynaściora rodzeństwa; starszy brat Tiedemann był bpem chełm. i warmińskim. G. otrzymał wykształcenie w zawodzie kupieckim i nast. odbywał praktyki w licznych zagranicznych kantorach rodzinnych, które potem sam prowadził. W 1522 otrzymał od króla Francji, Franciszka I, list żelazny na czas trwania wojny franc.-ang. W 1532 przebywał w Londynie w kantorze hanzeatyckim „Stalhof”. Po powrocie do Gd. poślubił w 1534 lub 1535 Krystynę Krüger, córkę Tiedemanna, kupca i rajcy tor. W 1536 G. został ławnikiem w Gd., a w 1545 członkiem Rady Miejskiej. W 1554 i 1558 był burgrabią król. Reprezentował miasto na zjazdach Hanzy i na sejmikach generalnych Prus Król. W imieniu miasta brał udział w tajnej naradzie Rady Pruskiej 11–12 VII 1547 w Gietrzwałdzie, poświęconej sytuacji Prus po klęsce Zw. Szmalkaldzkiego, w sejmikach w Malborku w 1548 i 1549, w Grudziądzu w 1551 i w Malborku w 1554. Razem z burmistrzem Janem v. Werdenem G. reprezentował Gd. w poselstwie stanów pruskich na sejm piotrkowski od listopada 1548 do 1549. Był blisko związany ze swoim bratem Tiedemannem, bpem warmińskim. Poprzez

niego otrzymał na sejmie piotrkowskim 27 II 1536 nobilitację, przypuszczalnie (wg Borawskiej) sprowadził dla brata z Anglii gnomon i spizową sferę armilarną. W spadku po nim Jerzy otrzymał m.in. portret Mikołaja Kopernika, który nast. jego syn Tiedemann zawiózł do Strasburga. Zm. w Gd. 30 I lub 3 II 1562. Zostawił dziesięcioro dzieci, z których Tiedemann był doktorem praw, sekretarzem i doradcą Stefana Batorego, a Aleksander był burmistrzem w Tor.

Altpreuss. Biogr., I 213 (bibliogr.); PSB, VII 453 (bibliogr.); **Simson P.**, Danziger Inventar 1531–1591, München-Leipzig 1913; — HR, Abt. 3 VIII nr 63, Abt. 4 II nr 120; — **Borawska T.**, Rodzina Giesów w Gdańsku w XV i na początku XVI wieku, „Zesz. Nauk. Uniw. Tor.” Nauki Humanist.-Spół. z. 58: Historia, nr 9: 1973 s. 133–44; **taż**, Tiedemann Giese (1480–1550), biskup chełmiński i warmiński, w: Pom. Gd. 10 (ind.); **Giese A.**, Die Danziger Patrizierfamilie Giese, „Danziger familiengeschichtliche Beiträge” H. 2: 1934 s. 116; **Gosieniecka A.**, Sztuka w Gdańsku — malarstwo, rzeźba, grafika, w: Gdańsk, jego dzieje i kultura, W. 1969 (ind.); Hist. Gd., II (ind.); **Małek J.**, Prusy Książęce a Prusy Królewskie w latach 1525–1548, W. 1976 (ind.); **Strehlau H.**, Burggrafen in Danzig 1501–1602, w: „Ostdeutsche Familienkunde” Jg. 12: 1964 s. 330; — AP Gd., Recessy Stanów Prus Królewskich, 300, 29/13, s. 5, 175, 194–202, 296–7, 576 i nr 14, s. 234, 242; — Współczesny portret G. z 1532, ol., jedno z najwybitniejszych dzieł Jana Holbeina Młodsze, obecnie w: Gemäldegalerie Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Kat. nr 586 (Berlin Zach.). Reprodukacja w: **Borawska T.**, Tiedemann Giese, s. 438–9, 450 i Hist. Gd., II fot. 56.

Witold Szczuczko

GIESE Tiedemann (1480–1550), bp chełm. i warmiński. Przodkowie T. przybyli w pierwszej poł. XV w. do Gd. z hanzeatyckiego miasteczka westfalskiego Unny. G. ur. się 1 VI jako piąty syn gd. patrycjusza Albrechta i Elżbiety Langenbeck, spokrewnionej przez matkę z możliwym rodem Ferberów. W odróżnieniu od pozostałych braci (Albrechta, Marcina, Michała, Eberharda, Hermana i Jerzego), którzy obrali karierę kupiecką, T. przeznaczony został do stanu duchownego. W 1492 rozpoczął studia w Lipsku, gdzie w końcu 1499 został mgrem sztuk wyzwolonych. Wkrótce udał się do Rzymu, by starać się o prebendę warmińską. Pełnił wówczas funkcję prokuratora i notariusza substy-

tuta w Kurii Rzymskiej. Jesienią 1507 przybył do Fromborka, gdzie objął godność kanonika warmińskiego. W 1508–9 był kancleżem, a w 1510–5 oraz 1521–4 administratorem i wówczas obok M. Kopernika należał do najaktywniejszych członków kapituły. Wobec groźby wybuchu wojny z Zakonem zabiegał o pomoc zbrojną stanów pruskich i króla pol. oraz gromadził środki finansowe na obronę bpstwa. Doczekał się zresztą za swoją gorliwość uznania Zygmunta I, który nobilitował G. i jego rodzeństwo listem z 27 II 1519. W czasie wojny G. przebywał na ogół w Gd., skąd troszczył się o właściwe zaopatrzenie zamków warmińskich, głównie w broń. Po zawieszeniu działań zbrojnych prowadził akcję na rzecz odzyskania utraconych ziem i miast warmińskich, a jako administrator dóbr wspólnych kapituły starał się zagospodarowywać powstałe pustki, które miejscami w komorze olsztyńskiej sięgały ok. 50% areалу uprawnego. Od elekcji M. Ferbera (1523) należał do najbliższych współpracowników nowo obranego bpa, po którym również przejął pralaturę kustosza. Jednocześnie G. sprawował funkcję generalnego oficjała bpstwa, wielokrotnie był wizytatorem dóbr kapitulnych oraz reprezentantem warmińskim na zjazdach stanów Prus Król. Usiłował też zażegnać kielkujące niebezpieczeństwo nowej wiary w Gd. (gdzie był zresztą od 1515 proboszczem przy kościele św. Piotra i Pawła) oraz na Warmii. W opublikowanej w 1525 rozprawie pt. *Anthelogikon* analizował przyczyny upadku moralnego kleru i dyskutował z tezami zwolenników luteranizmu, ale ton jego wypowiedzi był łagodny, ponieważ G. wierzył jeszcze w możliwość pogodzenia obu wojujących stron. Analiza utworu wskazuje, że G. pozostawał pod wpływem umiarkowanych poglądów Erazma z Rotterdamu, którego zresztą prosił o ocenę ukończoną w 1536 obszernej pracy *De regno Christi*. Jeszcze latem 1532 G. ogłoszony został koadiutorem schorowanego bpa Ferbera, ale wskutek sprzeciwu dworu pol. musiał ustąpić na rzecz Jana Dantyszka, ówczesnego bpa chełm. Jesienią 1538 G. został bpem chełm. i przeniósł się do Lubawy. Tam też gościł swego przyjaciela M. Kopernika oraz matematyka z Wittenbergi, J.J. Retyka, który zjechał do Prus wskutek rozszerzającej się sławy warmińskiego astronoma.

Wraz z Retykiem G. zachęcał Kopernika do opublikowania *De revolutionibus*, a później protestował przeciwko wprowadzeniu przez norymberskiego wyd. Petrejusza zmian osłabiających znaczenie odkryć zmarłego przyjaciela. Wrodzony krytycyzm i łagodność charakteru G. wpłynęły również na jego przyjazne kontakty z wykształconymi zwolennikami reformacji, np. Retykiem, Aleksandrem Scultetim czy ks. Albrechtem. G. bronił też swoich krewnych z Gd., posądzanych o sprzyjanie luteranizmowi, a jako duszpasterz ograniczał się najczęściej do wydawania edyktów antyreformacyjnych. Aktywniej natomiast uczestniczył w życiu polit. Prus Król. Należał wspólnie z Janem Dantyszkim, Janem Werdenem i Achacym Cemą do odgrywających najważniejszą rolę w Radzie Pruskiej. Podobnie jak inni radcy pruscy, strzegł on pilnie ustrojowej odrębności Prus Król., a nawet opracował w tej sprawie obszerny memoriał, który złożył u stóp Zygmunta 21 XII 1548. Zawsze był wierny królowi i z polecenia Zygmunta I brał udział w pracach kodyfikacyjnych prawa chełm. W ostatnich latach życia schorowanego Dantyszka przewodniczył z urzędu obradom Rady Pruskiej. Broniąc się przed bezpośrednią zależnością od abpa gnieźnieńskiego, dowodził, że bpstwo chełm. podlega władzy abpa ryskiego. Ta postawa utrudniała G. starania o bpstwo warmińskie po śmierci Dantyszka (1548), ale dzięki poparciu innych radców pruskich i zdecydowanej postawie kapituły warmińskiej Zygmunt August zaakceptował w styczniu 1549 jego kandydaturę. Godność bpa warmińskiego pełnił G. niecałe dwa lata, zm. bowiem 23 X 1550 na zamku lidzbarskim, a pochowany został w katedrze we Fromborku.

Altpreuss. Biogr., I 213–4; – Oracki, 1984–8, I 64–5; PSB, VII 454–6; – Achremczyk S., Marchwiński R., Przeracki J., Poczet biskupów warmińskich, Olszt. 1994 s. 101–4; Borawska T., Tiedemann Giese (1480–1550) w życiu wewnętrznym Warmii i Prus Królewskich, Olszt. 1984; też, Tiedemann Giese (1480–1550), biskup chełmiński i warmiński, w: Zasłużeni ludzie Pomorza XVI wieku, Gd. 1977 s. 45–51; Hipler F., Tiedemann Bartholomäus Giese, „Pastoralblatt für die Diözese Ermland” Jg. 24: 1892 s. 69–76.

Teresa Borawska